

Projekt „I Ty możesz zostać Sokratesem - program wzrostu kompetencji ogólnorozwojowych wśród uczniów gimnazjum i szkół podnagimnazjalnych poprzez udział w kursie z zakresu filozofii”, współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

dr Krzysztof Kamiński, AHE w Łodzi

ZAJĘCIA Z FILOZOFII W RAMACH PROGRAMU

„I TY MOŻESZ ZOSTAĆ SOKRATESEM”

– ZAGADNIENIA OGÓLNE

Opracowanie na podstawie: W. Tatarkiewicz, *Historia filozofii*, t. I, Warszawa 1995; Z. Wendland, *Historia filozofii. Od szkoły jońskiej do końca XX wieku*, Warszawa 2003;
S. Swieżawski, *Dzieje europejskiej filozofii klasycznej*, Warszawa-Wrocław 2000.

Φ ι λ ο σ ο φ ί α

Profesor Leszek Kołakowski (1927-2009), bodajże najwybitniejszy współcześnie polski filozof, pytany na czym polega jego uprawianie filozofii odpowiadał: „Na ogół ujawniam dwuznaczność spraw i poczynąń ludzkich, nieoczywistość i niejasność wyborów, co jest sprzeczne z myśleniem fundamentalistycznym. Nigdy nie miałem poczucia, że stoję na niewzruszonym gruncie. Pisałem kiedyś, że hasłem moim jest: gdy sprawy są pozornie jasne i pozornie zrozumiałe, należy siać konfuzję leczniczą i owe jasności pozorne pokrywać cieniem niepewności. [...] Filozofia jest wysiłkiem kwestionowania wszystkich oczywistości”. („Czas ciekawy. Czas niespokojny. Z Leszkiem Kołakowskim rozmawia Zbigniew Mentzel, cz. II, 2009) Tak. To jedna z wielu prób tłumaczenia czym jest filozofia, czym jest filozofowanie, ale chyba reprezentatywna dla naszych czasów. Koresponduje ona z przekonaniem Johna S. Milla, który mówił, że „Lepszy jest nieukontentowany Sokrates niż ukontentowana świnia”.

Projekt „I Ty możesz zostać Sokratesem - program wzrostu kompetencji ogólnorozwojowych wśród uczniów gimnazjum i szkół podnadgimnazjalnych poprzez udział w kursie z zakresu filozofii”, współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Rembrandt, *Medytujący filozof* (1632)

Słownikowo filozofować to snuć ogólne refleksje o życiu, rozmyślać, rozważać. **Filozofia** (gr. φιλοσοφία philosophia) – określenie to pochodzi (prawdopodobnie) od matematyka i filozofa Pitagorasa żyjącego w VI wieku p.n.e. Pierwotnie miało sens dosłowny i oznaczało poszukiwanie, umiłowanie mądrości lub posiadanie mądrości (gr. φιλέω *phileo* – kochać, σοφία *sophia* – mądrość). Obecnie terminu filozofia używa się w różnych znaczeniach. Trudno o definicję, bo zakres rozważań filozoficznych i ich metoda ulegały historycznym zmianom, a rozumienie filozofii jest uzależnione od przyjętej tradycji filozoficznej. W uproszczeniu można powiedzieć, że filozofia zajmuje się ogólnymi, podstawowymi zagadkami świata: naturą istnienia wszechświata, rzeczywistości i życia pozagrobowego, poznawalnością prawdy czy tym, jakie działanie jest pożądane. Samo pojęcie filozofia jest zatem wieloznaczne, a jego definiowanie uzależnione od różnorodnych kontekstów.

Pierwotne, etymologiczne określenie filozofii niech będzie zatem dla nas punktem wyjścia:
FILOZOFIA TO UMIŁOWANIE MĄDROŚCI.

Jest filozoficzny ocean w ekspansji – ja serwuję filiżankę wody z niego.

Projekt „I Ty możesz zostać Sokratesem - program wzrostu kompetencji ogólnorozwojowych wśród uczniów gimnazjum i szkół podnagimnazjalnych poprzez udział w kursie z zakresu filozofii”, współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Tylko filiżankę wody, ale można się uzależnić! Na zdrowie.

Periodyzacja filozofii wywodzącą się z Europy tradycyjnie dzieli na trzy (lub cztery) wielkie okresy:

- filozofię starożytną - za którą uznaje się dokonania filozofów greckich (począwszy od jońskich – VII – VI w. p.n.e.) i rzymskich do czasu zlikwidowania Akademii Platońskiej przez cesarza Justyniana w 529 n.e.,
- filozofię średniowieczną - która obejmuje dokonania filozofów chrześcijańskich, arabskich i żydowskich, i kończy się ok. roku 1400 n.e.,
- filozofię nowożytną - od roku mniej więcej 1400 do połowy XIX wieku (śmierć Hegla w 1831)
- filozofię współczesną - która obejmuje większość XIX wieku, wiek XX i to, co obecnie dzieje się w filozofii.

Przedmiotem zainteresowań filozofii, także filozofii współczesnej, jest pewna grupa najbardziej podstawowych zagadnień, które nie są ujęte w innych naukach. To w szczególności filozofia stara się odpowiadać na podstawowe pytania dręczące ludzi od wieków, takie jak:

Jaka jest natura wszechrzeczy?

Jak powstał świat?

Kim jest człowiek i dokąd zdąża?

Kim jestem ja?

Co to znaczy istnieć?

Na czym polega nasza wiedza o świecie?

Jak odróżnić prawdę od fałszu?

Na czym polega dobro i zło?

Na czym polega piękno i brzydota?

Jaki sens ma historia powszechna?

itd.

Projekt „I Ty możesz zostać Sokratesem - program wzrostu kompetencji ogólnorozwojowych wśród uczniów gimnazjum i szkół podnagimnazjalnych poprzez udział w kursie z zakresu filozofii”, współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Widać stąd, że filozofia zaczyna się od pytań. Tradycja filozoficzna zna dwa podstawowe bodźce do zadawania pytań natury filozoficznej: **zdziwienie** (Platon, Arystoteles) oraz **wątpienie** (Augustyn, Kartezjusz). Sokrates powtarzał, że filozofowanie rozpoczyna się w momencie, gdy człowiek uświadomi sobie, że nic nie wie. Realne znaczenie nazwy *filozofia* można więc określić przez wyszczególnienie najważniejszych pytań.

Zagadnienia wyszczególniane w katalogach podstawowych pytań dały początek różnym dyscyplinom filozoficznym. Przez wieki wyodrębniło się szereg działów filozoficznych. Współcześnie najbardziej doniosłe to:

- ontologia (od gr. *ontos* – byt i *logos* słowo, myśl teoria) – wywodzący się z metafizyki dział filozofii badający pierwsze zasady i pochodzenie bytu oraz jego strukturę;
- epistemologia (od gr. *episteme* – wiedza) lub teoria poznania (gnozeologia – od gr. *gnosis* – poznanie) – nauka o warunkach, istocie i granicach poznania; relacjach między podmiotem, przedmiotem i treścią poznania;
- etyka (od gr. *ethos* – obyczaj) – odpowiada na pytania dotyczące dobra, które powinno kierować postępowaniem ludzi;
- estetyka (od gr. *aisthetikos* – postrzegalny zmysłowo) – zajmuje się określeniem piękna, sensem i funkcją wypowiedzi artystycznej;
- antropologia (od gr. *anthropos* – człowiek) – dąży do poznania natury człowieka;
- historia filozofii – bada i analizuje rozwój poglądów filozoficznych na przestrzeni wieków; ale także: historiozofia, filozofia języka, filozofia nauki, filozofia religii, filozofia prawa, filozofia przyrody, filozofia społeczne, logika, i inne.

Kolebką filozofii zachodniej, podobnie jak całej kultury europejskiej, była Grecja. Filozofia grecka pojawiła się na przełomie VII i VI w. p.n.e. w koloniach greckich, w krainie geograficznej o nazwie Jonia. Pierwszym ośrodkiem filozoficznym było miasto-państwo Milet.

Filozofia grecka nie powstała z niczego. Historycy filozofii i historycy greckiej kultury wskazują na istotną przemianę, która nastąpiła w kulturze i umysłowości Greków pod koniec VII w.

Projekt „I Ty możesz zostać Sokratesem - program wzrostu kompetencji ogólnorozwojowych wśród uczniów gimnazjum i szkół podnagimnazjalnych poprzez udział w kursie z zakresu filozofii”, współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

p.n.e., której efektem było pojawienie się refleksji typu filozoficznego. Filozofia grecka wyrosła z trzech źródeł o charakterze historyczno-kulturowym, którymi były:

- mityczne wierzenia religijne,
- konkretne umiejętności praktyczne,
- reguły życiowe, które mówiły jak należy postępować w życiu publicznym i prywatnym.

Nowy typ myślenia, wyrosły z takich a nie innych przesłanek, był niemitologiczny, nie podporządkowany wprost potrzebom praktycznym i nie związany bezpośrednio z utrzymaniem porządku w zbiorowościach.

...

Czy filozofia (historia filozofii) przyniesie owoce w życiu człowieka, zależy od tego, kto przychodzi by ją poznać. Bez wątpienia każdy człowiek skazany jest na filozofowanie (choć niekoniecznie *stricte* naukowe). Każdy formułuje pytania, co do których zmuszony jest zająć jakieś stanowisko. „Każdy ma taką filozofię, jakim jest człowiekiem” – jak mówił J. G. Fichte

... a, i jeszcze **ostrzeżenie**:

„[Lepiej poznać poglądy wielu filozofów, nie jednego]. Lepiej czytać wielu, ale wtedy znów wpadamy w niepewność. Widzimy jak oni się wzajemnie obalają – i w co mamy wierzyć? Nie ma tu dobrych wskazówek, nie ma w świecie rad, które byłyby zupełnie bezpieczne. Wszystko jest niebezpieczne na świecie, nawet wyjście na ulicę. Robimy codziennie rzeczy, które mogą nas unicestwić. Świat niej jest pod naszą kontrolą”. (Ostrzeżenie też od L. Kołakowskiego, GW z 20 lipca 2009 r. Rozmowa 2).

dr Krzysztof Kamiński

Projekt „I Ty możesz zostać Sokratesem - program wzrostu kompetencji ogólnorozwojowych wśród uczniów gimnazjum i szkół podnagimnazjalnych poprzez udział w kursie z zakresu filozofii”, współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Życzę ujmującej przygody z filozofią.